

KAMU ALIMINI NEDİR?

Tüm kamu kurum ve kuruluşları, görevlerini yerine getirebilmek amacıyla çeşitli mal ve hizmet satın alır. Dünya genelinde, tüm devletlerin, bir yılda dünya zenginliğinin %12'si kadar büyüklükte alım yaptığı hesaplanır. Örneğin Türkiye'de devlet her yıl 20 milyar dolar civarında alım yaparken, Avrupa Birliği her yıl bu iş için 800 milyar dolar harcamaktadır.

Merkezi olsun yerel yönetim olsun, yapılan satın almalar, ekonomide sanayi sektörünü, ticaret sektörünü, inşaat sektörünü doğrudan doğruya ilgilendirir ve etkiler. Dolayısıyla bir belediyenin alımları kendi yöresindeki sanayici, tüccar, esnaf, inşaatçıdan yapması yada bunun yerine ihalelerini uluslararası alanda gerçekleştirmesi, küresel – ulusal – bölgesel – yerel ölçekteki iş çevrelerini hemen harekete geçirir. Benzer biçimde, kamu alımlarının merkezden yapılması yerine yerel yönetime bırakılması, hizmetin etkinliği – verimliliğinden önce ilgili çevreler arasında kaynakların paylaşımı stratejisiyle ilgili bir konudur.

Türkiye'de kamu alımları, arada kimi değişiklikler yapılmışsa da, bir bütün olarak, aşağıdaki tarihlerde düzenlenmiştir.

- [İlk yasal düzenleme 1857 yılında yapılmıştır.
- [1921 yılında büyük alımlar Maliye Bakanlığı'nın Tevhidi Mübayaat Komisyonu'na verilerek merkezileştirilmiştir.
- [1925 yılında Müzayede, Münakasa, İhale Kanunu çıkarılmıştır.
- [1934 yılında Artırma Eksiltme İhale Kanunu (2490 sayılı) yürürlüğe girmiştir.
- [1984 yılında Devlet İhale Kanunu (2886 sayılı) çıkarılmıştır.
- [2003 yılında Kamu İhale Kanunu (4736 sayılı) yürürlüğe girmiştir.

Kamu alımları, 1979 yılında tek tek devletlerde düzenlenen bir konu olmaktan çıkmıştır. 1970'li yıllarda yapılan Tokyo Görüşmeleri sonunda, 1979 yılında, ülkeler arasında bir Kamu Alımları Anlaşması imzalanıp

1981 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşmanın tek tek tüm ülkelerde doğrudan etki yaratması ise, seksenli yılların sonunda başlayıp doksanların ilk yarısında biten Uruguay Görüşmeleri sonunda ortaya çıkmıştır. 1995 yılında Marakeş'te imzalanan yeni Kamu Alımları Anlaşması, 1996'dan itibaren yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşma, 1995 yılında kurulmuş ve merkezi Cenevre'de olan Dünya Ticaret Örgütü'nce (DTÖ) yönetilmektedir.

Türkiye'de sistem, 1990'lı yıllarda, iki kaynak temel sayılarak değiştirilmiştir:

- Avrupa Birliği direktifleri:

[92/36/EEC sayılı Kamu Mal Alımı İhale Direktifi

[92/37/EEC Yapım İhaleleri Direktifi

[92/50/EEC sayılı Kamu Hizmeti İhaleleri Direktifi

[93/38/EEC Su, Enerji, Ulaşım, Telekomünikasyon İhale Direktifi.

- Birleşmiş Milletler Modeli

[1994 tarihli Mal ve Yapımları Alımları Üzerine UNCITRAL Modeli.

Avrupa Birliği etkisi, 1999 yılında Türkiye'ye aday üyelik statüsünün tanınmasından sonra hızlanmıştır.

Birleşmiş Milletler etkisi ise, IMF stand-by anlaşmalarında, ihale sisteminin UNCITRAL modeline göre değiştirilmesi konusunun ön-koşul olarak getirilmesiyle ortaya çıkmıştır.

Türkiye'de 2003 yılında çıkarılan 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu, işte bu küresel gelişmelerin ve kaynakların etkisi altında çıkmıştır. Küresel gelişmenin isteklerine uygunluk bakımından, yeni kamu alımı sisteminin iki temel özelliği vardır:

[Eşik Değer İlkesinin Benimsenmesi: Yerli – yabancı şirketlerin Türk devletinin ihalelerine eşit haklarla girmesi; ancak yabancı şirketlerin ancak belli bir miktarın üstündeki ihalelere girmeleri. Türkiye'de yabancılar yapım alanında 17,5 trilyon TL'den fazla; merkezi idarenin mal-hizmet alımında 750 milyar TL, diğer idarelerin mal hizmet

alımında 1 trilyon TL üzerindeki ihalelere girebilmektedir.

[Karne uygulamasının kalkması: Devlet yapım ihalelerine girişte zorunlu olan müteahhitlik karnesi uygulaması kaldırılmıştır. Böylece, yalnızca TC yurttaşlarına verilen ve yabancıların edinmesinde engeller bulunan karne uygulaması kaldırılarak yabancı satıcılar serbestleştirilmiştir.

[Kamu İhale Kurulu'nun kurulması: Devlet adına Bayındırlık Bakanlığı tarafından yürütülen, Devlet Malzeme Ofisi gibi merkezi kurumlarca düzenlenen alımlar sistemi sona erdirilmiştir. Kamu alımları, bir kurul ve buna bağlı çalışan bir kuruma verilmiştir. Bu yeni örgüt, DTÖ gibi, Birleşmiş Milletler (BM) gibi, Avrupa Birliği (AB) gibi ülke dışı merkezlerle bağlantılı çalıştırılmaya başlanmıştır.

Bugün uygulanan sistem, küreselleşmenin belki de en somut görüntülerinden biridir.

Her şirket ve her devlet, bir başka ülkenin bu yüksek harcama gücünden yararlanma rekabeti içinde hareket etmektedir. Böylece, bir ülkenin vergi gelirlerinden ibaret olan ulusal zenginliği, kendi satıcılarıyla pazarına serbestçe giren yabancı satıcılar arasında paylaştırılmaya başlanmıştır.

Küresel sistem, açık olarak, mal – hizmet – yapım bakımından satış gücü yüksek olan şirket ve devletlere açık bir üstünlük sağlamaktadır. Buna karşılık özellikle az gelişmiş ülkelerde, bir yerel yönetimin yada merkezi kuruluşun elindeki kaynağı, kendi iç pazarını yönlendirmek için kullanma olanağı sınırlanmaktadır. Kısacası açık rekabet kuralları, hemen hemen kendiliğinden, güçlü olanın avantajı haline gelmektedir.

Bu yıkıcı sonuçlarına karşın, küreselleşen sistem genel olarak, kamu hizmetlerinde kaliteyi artıracığı; yolsuzlukları azaltacağı; güçsüz olanları rekabet içinde güçlü hale getireceği ileri sürülerek savunulmaktadır.

Devlet ihale sistemleri yalnızca uygulandığı bakımından değil, felsefesi bakımından da her yetkilinin ve her yurttaşın hakkında açık bir fikir ve yeterli bilgi sahibi olması gereken bir konudur.

Çünkü kamu alımları, ulusal ve yerel kaynakların hangi toplum kesimlerine ne kadar dağıtılacağı ile ilgilidir. Ama daha önemlisi, ulusal ve yerel kaynak denilen şey, vergilerdir; doğrudan doğruya halkın

parasıdır. Devletlerin ihale sistemleri özellikle de bu nedenle üzerinde özenle durulması gereken sistemlerdir.